

โรคโดยสารชั้นประหยัด Economy Class Syndrome

บัญญัติ สุขศรีงาม*
Bunyut Suksringam

เครื่องบินเป็นพาหนะที่ใช้ในการคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็วที่สุด จึงมีผู้เดินทางด้วยเครื่องบินเป็นจำนวนมากในแต่ละปี หลาย ๆ ประเทศได้ขยายสนามบินเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสู่ประเทศของตน แต่ใครจะคิดว่าการเดินทางที่อยู่บนเครื่องบินเป็นเวลานาน ๆ ก็ทำให้เกิดอันตรายกับผู้โดยสารได้เช่นกัน

เมื่อไม่นานมานี้ได้มีข่าวปรากฏทางสื่อมวลชนว่า นางสาวเอ็มมา คริสทอฟเฟอร์สัน ชาวอังกฤษ วัย 28 ปี ได้เกิดการเจ็บป่วยภายหลังที่เดินทางจากเมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลียสู่ประเทศอังกฤษ โดยใช้บริการชั้นประหยัดของเครื่องบินสายการบินแควนตัสของออสเตรเลีย อาการป่วยเริ่มทรุดหนักอย่างรวดเร็ว และได้เสียชีวิตหลังจากเดินทางถึงอังกฤษแล้ว 10 วัน จากการสอบสวนทางการแพทย์พบว่าการเจ็บป่วยจนเสียชีวิตครั้งนี้เป็นผลมาจากนั่งเครื่องบินชั้นประหยัดเป็นเวลานาน จากออสเตรเลียถึงอังกฤษซึ่งมีระยะทางประมาณ 20,000 กิโลเมตร โดยที่ชั้นโดยสารนี้จะมีเก้าอี้ที่นั่งที่คับแคบและอึดอัดขยับตัวได้ไม่มากนัก

ประกอบกับอยู่ในสภาพความกดอากาศสูงเป็นเวลานาน ทำให้เกิดอาการเป็นตะคริวและเกิดลิ่มเลือดอุดตันในเส้นเลือด จึงเรียกโรคนี้ว่าโรคเส้นเลือดดำอุดตัน (DEEP VENOUS THROMBOSIS : DVT) หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าโรคโดยสารชั้นประหยัด (ECONOMY CLASS SYNDROME)

ความจริงแล้วโรคนี้ไม่ใช่โรคที่พบใหม่ เคยมีพบมาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ผู้ป่วยบางคนยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากด้วย เช่น อดีตครองประธานาธิบดีแดน เควล (Dan Quayle) ของสหรัฐอเมริกา ได้ป่วยเป็นโรคเส้นเลือดดำอุดตันที่ขาใน พ.ศ. 2537 อาการปรากฏหลังจากการเดินทางเป็นระยะยาวนานบนเครื่องบิน โดยหายใจติดขัด ครั้งแรกแพทย์ได้วินิจฉัยว่าเป็นโรคปอดบวม แต่ภายหลังจากการตรวจวิเคราะห์อย่างละเอียดทำให้ทราบว่าก่อนเลือดอุดตันในปอดทั้งสองข้าง จึงเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลนาน 8 วัน แพทย์ต้องให้ยาละลายก้อนลิ่มเลือดเพื่อทำให้อาการกลับสู่ปกติ และต้องกลับไปรักษาตัวอยู่นานถึง 4 เดือนจึงกลับไปทำงานในตำแหน่งรองประธานาธิบดีได้ตามปกติ นอกจากนี้ยังมีรายงานการเจ็บป่วยด้วยโรคโดยสารชั้นประหยัดอีก 2 แห่งที่สำคัญดังนี้

รองศาสตราจารย์ ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

1. ญี่ปุ่น

นายโตชิโร มากิโน หัวหน้าหน่วยการแพทย์ประจำสนามบินนานาชาตินาโรดะ กรุงโตเกียวได้ให้ข้อมูลว่าในรอบ 8 ปีที่แล้ว มีผู้โดยสารรวมทั้งนักบินแห่งนี้เสียชีวิตด้วยโรคโดยสารชั้นประหยัดรวม 28 คน ผู้เสียชีวิตแต่ละคนจะมีอาการเส้นเลือดตีบตัน ส่วนผู้ป่วยจากโรคนี้ก็มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นทุกปี

2. ออสเตรเลีย

หนังสือพิมพ์เดลี เทเลกราฟ ของออสเตรเลีย ได้รายงานว่านับตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ได้มีผู้โดยสารเครื่องบินที่เสียชีวิตด้วยโรคโดยสารชั้นประหยัดจากเครื่องบินของสายการบินออสเตรเลียมีจำนวน 18 คน ในจำนวนนี้มีผู้เสียชีวิตระหว่างเดินทางถึงสนามบินซิดนีย์และภายหลังเครื่องบินลงจอดเพียง 2 ชั่วโมงมากถึง 14 คน และผู้เสียชีวิตร้อยละ 75 เป็นผู้หญิงที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป

หลังจากมีผู้ป่วยเสียชีวิตจากโรคโดยสารชั้นประหยัดดังกล่าวแล้วได้มีหลาย ๆ ฝ่ายเรียกร้องให้มีการศึกษาเพื่อหาสาเหตุให้แน่ชัดยิ่งขึ้น ซึ่งคณะนักวิจัยจากประเทศนอร์เวย์ ได้ศึกษาผลของการโดยสารเครื่องบินเป็นเวลานาน โดยใช้กลุ่มอาสาสมัครที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง จำนวน 20 คน ให้มาอยู่ในห้องทดลองที่เรียกว่าอะพาร์ตเมนต์ชนิดหุหุระ ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงความกดอากาศภายในห้องทดลองอย่างฉับพลันเป็นเวลานานกว่า 10 นาที ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้าย ๆ กับสภาพภายในห้องโดยสารของเครื่องบิน และได้ทดลองเป็นช่วง ๆ ติดต่อกันนาน 8 ชั่วโมง จะเป็นช่วงเวลาเท่ากับการโดยสารเครื่องบินไปยังประเทศที่อยู่ไกล ๆ ลักแห่งหนึ่ง พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายของอาสาสมัครอย่างชัดเจนในช่วงเวลาที่ทดลอง ได้แก่ ปริมาณก๊าซออกซิเจนในเลือดลดลง และสารเคมีที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เลือดแข็งตัวเพิ่มขึ้น การที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในสภาพที่ร่างกายได้รับก๊าซออกซิเจนไม่เพียงพอจะมี

ปฏิกิริยาการตอบสนองด้วยการผลิตเซลล์เม็ดเลือดแดงเพิ่มมากขึ้น เพื่อนำมาใช้ช่วยจับก๊าซออกซิเจนที่ปอดและนำไปให้กับเซลล์และเนื้อเยื่อต่าง ๆ การที่ร่างกายมีเซลล์เม็ดเลือดแดงเพิ่มมากผิดปกติ จะมีผลให้เลือดมีความเข้มข้นมากขึ้น จึงมีโอกาสเกิดภาวะเลือดแข็งตัวได้ง่ายขึ้นด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ช่วยเร่งให้เกิดภาวะเลือดแข็งตัวได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น ในห้องโดยสารของเครื่องบินจะมีการรีไซเคิลอากาศอยู่ด้วยอากาศเหล่านี้มีปริมาณก๊าซออกซิเจนน้อยกว่าอากาศปกติ เมื่อรวมกับสภาพความกดตันอากาศที่ลดลงของห้องโดยสาร จึงเป็นปัจจัยเสี่ยงที่กระตุ้นให้มีโอกาสเกิดภาวะเลือดแข็งตัวได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในห้องโดยสารของเครื่องบินจะมีความชื้นน้อยกว่าอากาศบนพื้นดินทำให้ผู้โดยสารเครื่องบินเป็นเวลานาน ๆ จะมีอาการกระหายน้ำและถ้าดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แทนการดื่มน้ำจะทำให้เกิดภาวะเลือดแข็งตัวได้รวดเร็วขึ้น และจากรายงานของผลการศึกษาในเรื่องนี้อีกหลายรายงานได้ให้ข้อมูลว่าการแข็งตัวของเลือดจากการนั่งเครื่องบินนาน ๆ จะเกิดที่บริเวณขาเป็นอันดับแรกและถ้าลิ้มเลือดนี้เคลื่อนย้ายไปตามเส้นเลือดทั่วร่างกายและไปอุดตันที่เส้นเลือดในอวัยวะสำคัญของร่างกาย เช่น หัวใจ ปอด ไต สมอ ฯลฯ จะทำให้มีโอกาเสียชีวิตได้ง่าย

อย่างไรก็ตาม การเกิดโรคโดยสารชั้นประหยัดมิใช่เกิดเฉพาะผู้โดยสารเท่านั้นและยังเกิดกับพนักงานบนเครื่องบินด้วยเช่นกัน เมื่อไม่นานมานี้มีพนักงานผู้ชายทำหน้าที่ต้อนรับและให้บริการของสายการบินแควนตัสได้เกิดภาวะเลือดแข็งตัวในเส้นเลือดภายหลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติภารกิจในสายการบินเส้นทางซิดนีย์ ออสเตรเลีย ถึงปลายทางที่ลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เวลาการเดินทางประมาณ 15 ชั่วโมง การเจ็บป่วยดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความหวาดวิตกให้กับพนักงานบนเครื่องบินเป็นอย่างมาก ดังนั้นสหภาพพนักงานต้อนรับบนเครื่องของออสเตรเลียได้ออกมา

รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ผู้บริหารของสายการบิน แควนตัสได้มีการประชุมเพื่อชี้แจงความเสี่ยงภัยจากโรค โดยสารชั้นประหยัดที่พนักงานบนเครื่องจะได้รับและ บริษัทจะต้องให้คำแนะนำช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนด้วย

เนื่องด้วยโรคโดยสารชั้นประหยัดได้เกิดขึ้นมานานแล้ว แต่สายการบินต่าง ๆ ได้ละเลย จึงไม่มีคำเตือนหรือคำแนะนำให้กับผู้โดยสารเหมือนกับในเรืออื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องให้คำแนะนำ ด้วยเหตุนี้ ผู้ป่วยด้วยโรคเส้นเลือดดำอุดตันหรือโรคโดยสารชั้นประหยัดจึงได้ยื่นฟ้องร้องค่าเสียหายจากบริษัทสายการบินที่สำคัญของโรคไปแล้ว 5 บริษัท ได้แก่ แควนตัส แอร์เวย์ ของออสเตรเลีย บริติชแอร์เวย์ ของอังกฤษ แอร์ฟรานซ์ ของฝรั่งเศส แอร์นิวซีแลนด์ ของนิวซีแลนด์ และเอมิเรตส์แอร์ไลน์ส ของสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ในข้อหาที่บริษัทสายการบินดังกล่าวไม่ยอมแจ้งเตือนหรือให้คำแนะนำแก่ผู้โดยสารได้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับความเสี่ยงในการเป็นโรคเส้นเลือดดำอุดตันหรือโรคโดยสารชั้นประหยัด ซึ่งมักจะเกิดกับผู้โดยสารชั้นประหยัด (economy class)

นายพอล เฮนเคอร์สัน ทนายความประจำสำนักงานทนายความสเลเตอร์แอนด์กอร์ดอน ในออสเตรเลีย ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมผู้โดยสารที่เป็นโจทก์หรือเจ้าทุกข์เพื่อยื่นฟ้องร้องต่อบริษัทสายการบินต่าง ๆ นั้น ได้เปิดเผยแล้วว่ามียุทธคดี 35 รายแล้ว ผู้โดยสารเหล่านี้ได้มาฟ้องร้องกันมากในประเทศออสเตรเลีย เนื่องจากเป็นประเทศที่กว้างใหญ่ไพศาลและอยู่ห่างไกลจากประเทศต่าง ๆ ทำให้ผู้โดยสารต้องใช้ระยะเวลาเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งหรือจากประเทศอื่นมาสู่ออสเตรเลียนั้นต้องใช้เวลานานมาก ผู้โดยสารจึงมีโอกาสเกิดอาการของโรคเส้นเลือดดำอุดตันหรือโรคโดยสารชั้นประหยัดได้ง่ายด้วย สำหรับตัวอย่างของผู้ป่วยที่ได้ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย มีดังนี้

1. นายอลัน แมคคาร์ธี อายุ 49 ปี ได้ยื่นฟ้อง

เรียกค่าเสียหายจากสายการบินเอมิเรตส์แอร์ไลน์ส เนื่องจากได้ประสบอุบัติเหตุหลักหมอนที่เป็นผลมาจากเส้นเลือดที่ปอดข้างซ้ายแข็งตัว ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเดินทางด้วยสายการบินดังกล่าวกลับจากประเทศไอร์แลนด์

2. นางสาวรีเบกกา บราวน์ ได้ยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายจากสายการบินบริติชแอร์เวย์ เนื่องจาก การที่ได้โดยสารเครื่องบินของสายการบินดังกล่าวไปประเทศอังกฤษแล้วทำให้มีอาการชาและเป็นตะคริวอย่างรุนแรงที่ขา รวมทั้งทำให้การทำงานของปอดผิดปกติ จนต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล และโรคนี้อาจลุกลามที่ทำให้เกิดความผิดปกติของสมองได้อีกด้วย สำหรับค่าเสียหายที่ผู้ป่วยแต่ละรายได้เรียกร้องให้บริษัทสายการบินได้ชดเชยนั้น จะมีมูลค่าตั้งแต่ 1,500,000 บาท ขึ้นไป ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่โจทก์หรือเจ้าทุกข์ต้องพักรักษาตัวในสถานพยาบาล รวมทั้งอาการที่อาจปรากฏเป็นปัญหาต่อเนื่องอีกด้วย แต่ขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการฟ้องร้องและยังไม่มีคำพิพากษาตัดสิน จึงไม่ทราบว่าผู้ป่วยเหล่านี้ จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายมากน้อยเท่าใด

ในขณะที่เรื่องของโรคเส้นเลือดอุดตันหรือโรคโดยสารชั้นประหยัดได้เรียบหายไประยะหนึ่ง ก็ได้มีข่าวปรากฏมีผู้ป่วยเป็นโรคนี้อีก กล่าวคือ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ได้มีข่าวการเกิดโรคโดยสารชั้นประหยัดอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเด็กหญิงชาวฮ่องกง อายุ 10 ปี ได้เดินทางด้วยเครื่องบินในชั้นประหยัดจากอังกฤษถึงฮ่องกง ใช้เวลาเดินทาง 13 ชั่วโมง โดยที่ไม่ได้ลุกออกจากที่นั่งเลย เมื่อเดินทางถึงสนามบินฮ่องกง ปรากฏว่ามีอาการของโรคโดยสารชั้นประหยัดขึ้นมา จึงได้นำเข้ารับรักษาพยาบาลอย่างเร่งด่วนและขณะนี้ อาการดีขึ้นแล้ว

ได้มีการเรียกร้องให้สายการบินต่าง ๆ โดยเฉพาะสายการบินที่ต้องใช้เส้นทางการบินเป็นเวลานาน ได้มีการประกาศเตือนหรือให้คำแนะนำผู้โดยสารให้มี

การปฏิบัติตนเพื่อลดความเสี่ยงในการเกิดโรคนี้ แต่สายการบินแควนตัสและสายการบินแอนเซดต์ของออสเตรเลียได้ให้การปฏิเสธที่จะมีการออกคำเตือนดังกล่าว จนกระทั่งได้มีผู้ป่วยจากโรคนี้ได้ยื่นฟ้องสายการบินหลายสายด้วยข้อหาประการหนึ่งคือการที่ไม่ได้แจ้งเตือนหรือให้คำแนะนำแก่ผู้โดยสารได้ทราบเกี่ยวกับโรคโดยสารชั้นประหยัด ทำให้สายการบินดังกล่าวต้องจัดให้มีบริการคำเตือนแก่ผู้โดยสารซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ผู้โดยสารที่มีตัวโดยสารของสายการบินจะได้รับเอกสารเตือนให้ทราบเกี่ยวกับอันตรายและการป้องกันการเกิดโรคโดยสารชั้นประหยัดและได้ให้ข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์อีกด้วย ส่วนในขณะที่อยู่บนเครื่องบินก็จะประกาศเตือนผู้โดยสารเป็นระยะ ๆ รวมทั้งได้จัดพิมพ์เรื่องโรคโดยสารชั้นประหยัดไว้ในวารสารหรือนิตสารที่ให้บริการแก่ผู้โดยสารบนเครื่องบิน การกระทำเช่นนี้ทางสายการบินคาดหวังว่าจะช่วยลดความเสี่ยงจากการเกิดโรคโดยสารชั้นประหยัดได้เป็นอย่างดีด้วย

ในปัจจุบันวงการแพทย์ได้ให้คำแนะนำสำหรับผู้โดยสารที่ต้องใช้เวลาเดินทางบนเครื่องบินเป็นเวลา

นาน ๆ ได้ปฏิบัติตนเพื่อความปลอดภัยจากโรคโดยสารชั้นประหยัดไว้ดังนี้

1. ให้รับประทานยาแอสไพรินวันละครั้งเมื่อก่อนการเดินทาง 2 วัน และอีกครั้งเมื่ได้รับประทานขณะอยู่บนเครื่อง ยาแอสไพรินจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดเกิดการจับกลุ่มเป็นก้อนลิ่มเลือดขึ้นมา
2. การเลือกที่นั่งบนเครื่องบิน ให้เลือกนั่งใกล้ทางเดินเพราะจะมีที่ว่างพอที่เหยียดแขนหรือขา เพื่อเปลี่ยนอริยาบถของร่างกายได้
3. อย่างนั่งไขว่ห้างหรือนั่งอริยาบถเดียวเป็นเวลานาน ๆ ให้เปลี่ยนอริยาบถบ่อย ๆ หรือลุกเดินบ้าง
4. ควรหลีกเลี่ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (เช่น สุรา เบียร์) และอาหารที่มีรสเค็มจัด

โรคเส้นเลือดดำอุดตันหรือโรคโดยสารชั้นประหยัดเป็นโรคที่ป้องกันได้ดังกล่าวมาแล้ว จึงขอให้ผู้ที่โดยสารเครื่องบินที่ใช้เวลาเดินทางเป็นเวลานานตั้งแต่ 3 ชั่วโมงขึ้นไปได้ปฏิบัติตามคำแนะนำดังกล่าว จะช่วยให้การเดินทางด้วยเครื่องบินแต่ละครั้งมีความปลอดภัยต่อสุขภาพด้วยครับ

☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆☆

เอกสารอ้างอิง

- หนังสือพิมพ์มติชน 26 สิงหาคม 2543
 หนังสือพิมพ์มติชน 24 ตุลาคม 2543
 หนังสือพิมพ์มติชน 14 พฤศจิกายน 2543
 หนังสือพิมพ์มติชน 12 ธันวาคม 2543
 หนังสือพิมพ์มติชน 29 ธันวาคม 2543
 หนังสือพิมพ์มติชน 12 มกราคม 2544
 หนังสือพิมพ์มติชน 14 มกราคม 2544
 หนังสือพิมพ์มติชน 6 กุมภาพันธ์ 2544
 หนังสือพิมพ์มติชน 14 พฤษภาคม 2544